

การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างยั่งยืนในประเทศไทย:
มุมมองจากภายในสู่ภายนอกในเรื่องการสร้างชาติ ภูมิภาควัดน้ และโลกาภิวัตน์

ศาสตราจารย์ ดร.เจอราร์ด ดี โกรว์ฟ

ศาสตราจารย์ด้านภาวะผู้นำและการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง
ที่ปรึกษาด้านการพัฒนาในระดับนานาชาติ
มหาวิทยาลัยดุเคนส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา

ปาฐกถาศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ครั้งที่ 3
สาขาวิชาบริหารการศึกษา สาขาวิชาอุดมศึกษา และสาขาวิชานิเทศการศึกษา
ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กุมภาพันธ์ 2555

การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างยั่งยืนในประเทศไทย: มุมมองจากภายในสู่ภายนอกในเรื่องการสร้างชาติ ภูมิภาควิวัตน์ และโลกาวิวัตน์

โดย ศาสตราจารย์ ดร.เจอราร์ด ดี โกรว์ฟ

“ความเป็นตัวเรามาจากผลของการปฏิบัติซ้ำๆ เป็นประจำ ดังนั้น ความเป็นเลิศไม่ใช่
การแสดง แต่คืออุปนิสัย”

Aristotle

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กร หรือระดับชาตินั้น ล้วนไม่ใช่เรื่องง่าย แม้กระนั้น การเปลี่ยนแปลงถือเป็นกระบวนการสำคัญซึ่งมีความสำคัญต่อชีวิตของเรา มากขึ้นเรื่อยๆ นักคิดเชิงอนาคตผู้มีชื่อเสียง Oren Hariri ได้กล่าวไว้ว่า “สิ่งที่ดีพอในเมื่อวานจะไม่ดีพอในวันนี้ และสิ่งที่ดีพอในวันนี้ก็จะไม่ดีพอในวันพรุ่งนี้เช่นกัน” แม้เกณฑ์ของสิ่งที่คนยอมรับนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่ผู้คน องค์กร และประเทศชาติยังยึดปฏิบัติตามวิธีที่ได้ผลในอดีตว่าจะต้องใช้ได้ผลเช่นเดียวกับในอนาคต Bob Dylan นักแต่งเพลงชาวอเมริกัน ได้เขียนเพลงไว้ว่า “กาลเวลานั้นก็คือความเปลี่ยนแปลง” หากว่า เวลาคือการเปลี่ยนแปลงแล้ว ทำไมเราถึงยังใช้วิธีแก้ปัญหาเดิมๆ ที่เราเคยใช้ในอดีต มาใช้แก้ปัญหาในอนาคต ทั้งๆ ที่วัน เวลา สถานที่ สภาพการณ์ วิธี และเครื่องมือที่จะช่วยให้เราประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงนั้น ล้วนได้เปลี่ยนไปหมดแล้ว

Einstein กล่าวว่า “ปัญหาจะไม่สามารถถูกแก้ได้ด้วยระดับความรู้เดียวกันกับตอนที่ปัญหานั้นเกิดขึ้น” หากวิธีการคิดแบบเดิมๆ เป็นการขุดเราให้จมลงไปในหลุมลึกแล้ว การใช้วิธีเดิมๆ นั้นต่อไปยังงี้ก็ไม่ช่วยให้เราขึ้นมาจากหลุมได้ ซ้ำยังจะทำให้หลุมนั้นลึกขึ้นไปอีก ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้อง “หยุดขุดหลุม” เสียที ก่อนที่เราจะต้องเผชิญความยุ่งยากมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ถึงแม้ว่าทุกคนรู้ยู่่าข้อความดังกล่าวเป็นจริง แต่เราก็กังคังดินที่จะใช้ความคิดเดิมๆ เครื่องมือเดิมๆ และเทคนิคเดิมๆ มาแก้ปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นอยู่ดี โดยที่ไม่รู้เลยว่าวิธีการดังกล่าวไม่มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหา และเวลาอีกต่อไป

ส่วนที่ 1 สภาพการณ์ปัจจุบัน

ในปัจจุบันนี้ทุกอย่างมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นกว่าสมัยก่อน เราจึงต้องการเครื่องมือทักษะ และความรู้ที่ล้ำลึกมากขึ้นเพื่อที่จะจัดการกับปัญหาในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น ที่บริษัทที่ปรึกษาระดับชาติอย่าง McKinsey and Company บอกไว้ว่า “ประเทศสหรัฐอเมริกาควรมีค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) สูงกว่าเดิมถึง 1.3 – 1.7 ล้านล้านดอลลาร์ในปี ค.ศ. 2010 หากประชาชนมีการศึกษาที่ดีกว่าปัจจุบัน” ซึ่งนับเป็นความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของเศรษฐกิจในสหรัฐ ซึ่งพลาดโอกาสที่จะได้ประโยชน์จากการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น ปัญหานี้จะยังคงอยู่ต่อไปอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับชาติ และระดับตัวบุคคล ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอื่นๆ ที่ขาดการลงทุนที่เพียงพอกับการศึกษา ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มความเสี่ยงให้กับตัวเองในอนาคต

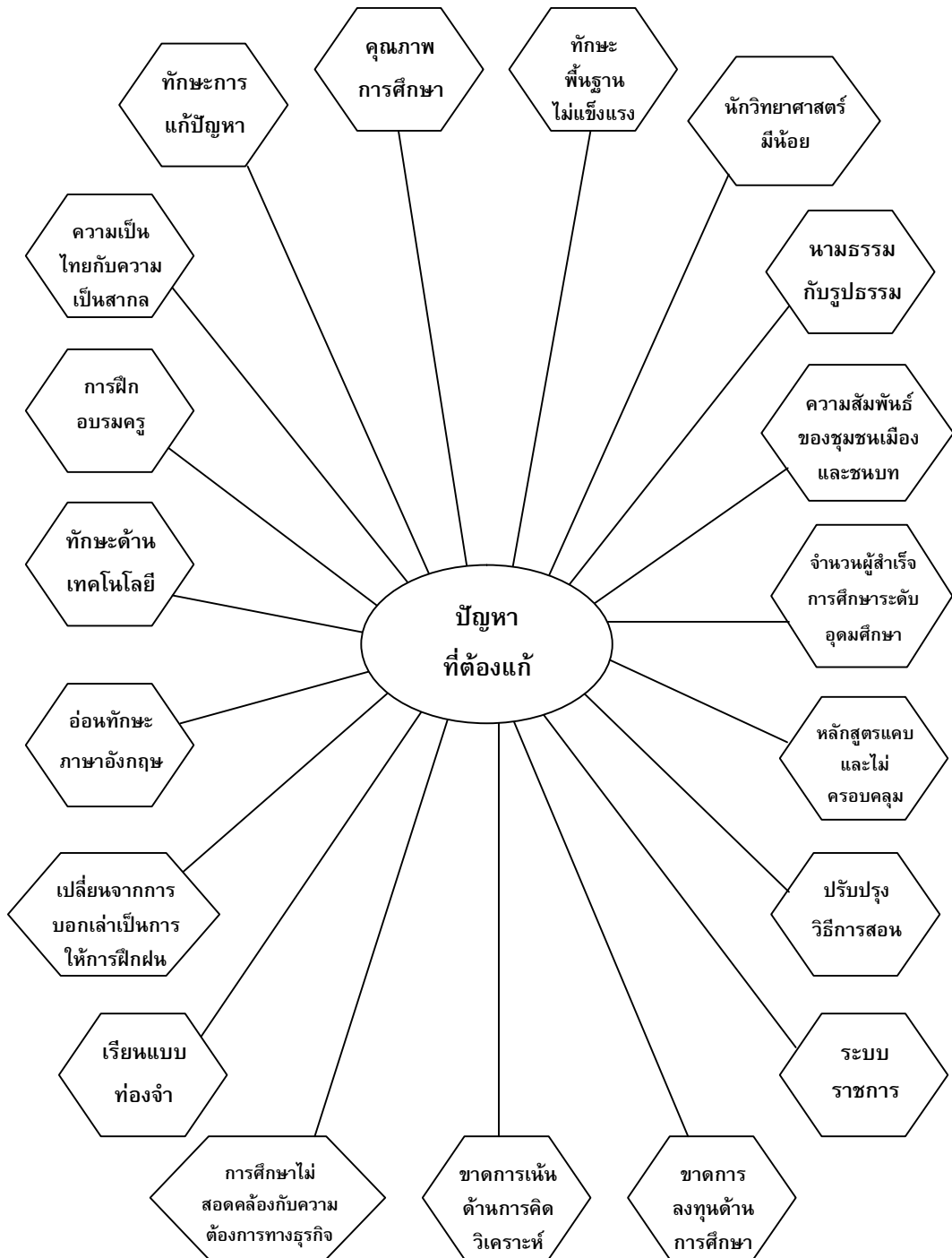
ประเทศไทยและระบบการศึกษาในไทยก็เช่นกัน เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2011 Ambika Ahuja ผู้สื่อข่าวแห่งสำนักข่าว Reuters ได้เขียนไว้ว่า “ในขณะที่ประเทศได้หันสิงคโปร์ จีน และอินเดีย ต่างก็ทุ่มเงินหลายพันล้าน (ดอลลาร์) เพื่อพัฒนาระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัย การพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนให้เป็นภาษาอังกฤษ และการเพิ่มทักษะระดับสูงให้เป็นระดับโลกนั้น ประเทศไทยกลับมีการพัฒนาเพียงเล็กน้อย จากการติดอยู่กับระบบการศึกษาที่เก่าแก่นับสิบๆ ปี โดยมีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อรักษาเอกลักษณ์ประจำชาติ” สำนักข่าว Reuters เป็นแหล่งข่าวให้กับหนังสือพิมพ์ทั่วโลก เช่น Wall Street Journal, the International Herald Tribune และ New York Times ซึ่งหมายความว่านักลงทุนซึ่งกำลังมองหาประเทศที่จะเอาเงินไปลงทุนไปสร้างโรงงาน ไปสร้างงานให้กับประเทศนั้นๆ ก็จะได้อ่านข้อมูลนี้ด้วย นักข่าวได้สรุปไว้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่ล้าหลังและไม่เปิดกว้าง แทนที่จะเป็นประเทศที่ก้าวหน้าและล้ำสมัย และนี่หรือคือสิ่งที่เราต้องการที่จะสื่อให้นักลงทุนต่างชาติได้รับรู้เกี่ยวกับประเทศของเรา

ความภาคภูมิใจในชนชาติของตนไม่ใช่สิ่งที่ผิด แต่ทว่า หากประเทศไทยยังกังวลกับเรื่องการเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในปี ค.ศ. 2015 ว่ามีการเตรียมความพร้อมเพียงพอหรือไม่นั้น เราย่อมไม่อยากให้ต่างชาติมองว่าประเทศเราล้าหลัง ผลการศึกษาแผนกลยุทธ์ได้สรุปไว้ว่า “ยุทธวิธีไม่ควรเป็นการสืบสานอดีต หากแต่ควรเป็นการสร้างอนาคตใหม่” (Underwood) จึงเป็นที่น่าเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ที่การตัดสินใจและการกระทำหลายๆ อย่างซึ่งเกี่ยวกับระบบการศึกษาไทย ยังยึดแนวทางในอดีตเป็นหลัก

แทนที่จะทำการประเมินและวิเคราะห์ เพื่อเข้าถึงความต้องการของประเทศในอนาคตอย่างแท้จริง ประเทศไทยจำเป็นต้องเตรียมรับมือกับอนาคตเอาไว้ ไม่ใช่เพียงอยู่ในปัจจุบัน

ผลจากรายงานการประเมินสภาพปัญหาของระบบการศึกษาในไทย ซึ่งจัดทำโดยธนาคารโลก (World Bank) ธนาคารพัฒนาเอเชีย (the Asian development Bank) องค์การสหประชาชาติ (the United Nations) สภาวิจัยการศึกษาไทย (Thai Education Research Council) และอีกหลาย ๆ แห่ง ได้ระบุปัญหาของระบบการศึกษาไทยซึ่งแสดงอยู่ในแผนภาพที่ 1 ปัญหาของระบบการศึกษาไทยมีมาตั้งแต่อดีต และในปัจจุบันก็ยังมีอยู่ น่ากังวลที่ว่ายังไม่มีใครพยายามที่จะแก้ไข และยุติปัญหานี้อย่างจริงจัง ทำให้ปัญหาที่ผ่านมามีในอดีตเคยเป็นอย่างไร ปัญหามีอยู่ในปัจจุบันก็ยังคงเป็นอยู่อย่างนั้น

การที่เราไม่สนใจปัญหา และคาดหวังว่ามันจะหายไปเองนั้น เรียกว่า “หลักการเปลี่ยนแปลงแบบนกกระจอกเทศ (Ostrich Model for Change)” เหมือนกับเวลาที่นกกระจอกเทศเอาหัวมุดทรายเวลาที่มันคิดว่ามีสิ่งอันตรายเข้ามา แล้วหลอกตัวมันเองว่าสิ่งอันตรายนั้นได้ผ่านไปแล้ว ทั้ง ๆ ที่จริง ๆ แล้ว มันไม่จริงเลย หากเราต้องการเอาชนะปัญหาและสร้างอนาคตที่ดีกว่า เราจำเป็นต้องระบุปัญหา ยอมรับมัน และเผชิญหน้ากับมัน ถึงแม้เรารู้กันอยู่ว่าปัญหาการศึกษาของประเทศไทยมีอยู่มากมาย แต่แทนที่จะมุ่งแก้ไขที่ต้นตอของมัน เรากลับหลีกเลี่ยงที่จะพูดถึง หรือไม่ก็เลือกที่จะไปแก้ปัญหาด้านอื่นแทน

แผนภาพที่ 1 ประเด็นปัญหาสำคัญของระบบการศึกษาไทย

แม้แผนภาพที่ 1 นี้ยังไม่สมบูรณ์ 100 เปอร์เซ็นต์ แต่ก็แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของปัญหาที่ระบบการศึกษาของไทยเรากำลังเผชิญอยู่ แม้ว่าปัญหาที่มากมายเหล่านี้อาจดูน่าวิตกกังวล ดูเหมือนไม่มีทางแก้ได้ แต่หากเราค่อยๆ ศึกษาปัญหา และใช้หลักการแก้ปัญหาต่างๆ เช่น การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ก็จะทำให้รู้ได้ว่า มีปัญหาไหนที่เราพอจะทำอะไรกับมันได้บ้าง และค่อยๆ หาวิธีแก้ต่อไป

หนึ่งในเทคนิคการจัดลำดับความสำคัญที่ง่ายที่สุดก็คือการหา “จุดอ่อน” โดยการลองวิเคราะห์ปัญหาในแผนภาพที่ 1 แล้วเลือกปัญหาหลักๆ ที่มีผลทำให้ระบบการศึกษาไทยไม่พัฒนามากที่สุดออกมา หากพอระบุได้แล้วว่าปัญหาใดมีความสำคัญเป็นลำดับ จึงค่อยมาดูว่าเราจะแก้มันอย่างไร

สำหรับปัญหาที่เหลืออยู่ เรายังสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทได้อีก คือ

ประเภทที่ 1 – ปัญหาที่ต้องแก้

ประเภทที่ 2 – ปัญหาที่ควรแก้

ประเภทที่ 3 – ปัญหาที่แก้ได้ก็ดี

ปัญหาที่ “ต้องแก้” ได้แก่ ปัญหาด้านพื้นฐานต่างๆ ซึ่งต้องได้รับการแก้ไขไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ในบรรดาปัญหาที่ “ต้องแก้” นี้ เรายังสามารถลำดับความสำคัญมัน เพื่อที่จะค่อยๆ แก้ไปตามลำดับ ซึ่งการลำดับนี้จะมาจากการให้น้ำหนักด้านปัจจัยของปัญหา หรือมาจากการแบ่งเป็นประเภทย่อยง่ายๆ เช่น (1) สำคัญระดับสูง (2) สำคัญระดับกลาง (3) สำคัญระดับต่ำ สำหรับปัญหาที่มีความสำคัญระดับสูง ได้แก่ ปัญหาที่สามารถส่งผลกระทบต่อประเทศ และทำให้ชาวต่างชาติมาลงทุนในไทยน้อยลง ปัญหาที่มีความสำคัญระดับกลาง ได้แก่ ปัญหาที่พอมีทางแก้ แต่จะส่งผลไม่มากนัก ส่วนปัญหาที่มีความสำคัญระดับต่ำ คือปัญหาที่สามารถแก้ในภายหลังได้

ปัญหาที่ “ควรแก้” ได้แก่ ปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข หากประเทศไทยต้องการเดินหน้าเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในอนาคต สำหรับปัญหาประเภทที่ 3 หรือ ปัญหาที่ “แก้ได้ก็ดี” นั้น ได้แก่ ปัญหาที่หากสามารถแก้ได้ จะช่วยทำให้รากฐานของระบบการศึกษาไทยมั่นคง ซึ่งสามารถทำในภายหลัง

หากเรามองข้ามปัญหาที่ “ต้องแก้” เราก็จะขาดรากฐานในการไปแก้ปัญหาที่ “ควรแก้” สำหรับปัญหาที่ “แก้ได้ก็ดี” นั้น ไม่ค่อยคุ้มที่จะลงแรงกับมันเท่าไรนัก เพราะเป็นปัญหาเชิงภาพลักษณ์ เป็นปัญหาที่หากแก้ได้จะทำให้เราดูทันสมัยในเปลือกนอก แต่จริงๆ แล้วด้านในก็ยังต้องเผชิญกับความยุ่งยากเช่นเดิมอยู่ดี เสมือนว่าเราทาสีรถใหม่ มันจะไม่มีผล

อะไรเลยหากเครื่องยนต์ไม่ทำงาน สิ่งที่เราต้องทำในการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษานั้น ไม่ใช่เพียงลงมือแก้ปัญหา เรายังต้องแก้ปัญหาอย่างตรงจุด และแก้ในเวลาที่เหมาะสม ดังเช่นที่ W. Edwards Deming ผู้คิดค้นเทคนิคการพัฒนาคุณภาพกล่าวไว้ว่า “การที่คุณทำดีที่สุดแล้ว ก็ยังไม่พอ คุณต้องรู้ว่า ต้องทำอะไรก่อน จึงสามารถทำสิ่งนั้นอย่างดีที่สุดได้” นี่แหละคืออุปสรรคที่การศึกษาไทยต้องกำจัดในวันนี้ เราต้องรู้ว่า ต้องทำอะไร และลงมือเปลี่ยนแปลงอย่างเต็มความสามารถ

ส่วนที่ 2 ประเทศไทยควรเดินหน้าต่อไปในทิศทางใด

การเข้าใจถึงสภาพปัญหาและการยอมรับถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง นับเป็นก้าวแรกในหนทางอันยาวนานสู่ทางแก้ไข ซึ่งสิ่งนี้ เป็นสิ่งที่สังคมการศึกษาไทยต้องยอมรับ เป็นระยะเวลานานเกินไปแล้วที่เรายึดหลักการแก้ปัญหาแบบ “นกกระจอกเทศ” ซึ่งไม่ตอบโจทย์ของปัญหาที่มี ปัญหาเดิมๆ อุปสรรคเดิมๆ ก็ยังคงอยู่ในการศึกษาไทย ถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยจะต้องเปลี่ยนแปลง เพื่อสามารถแข่งขันในระดับอาเซียนหรือระดับโลกได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

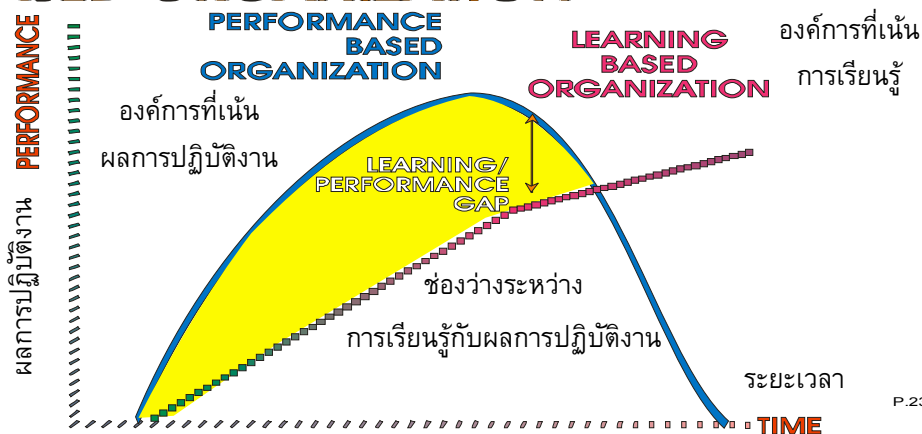
คนไทยจะต้องเปลี่ยนแนวความคิด ให้เป็นการคิดแบบ “Think Global, Act Local” นำเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่ระบบการศึกษาไทยใช้แนวคิดแบบ “Think Local, Act Local” มาโดยตลอด ซึ่งแนวคิดเช่นนี้ทำให้การศึกษาไทยย่ำอยู่กับที่ ขาดการพัฒนา หรือถอยหลังเข้าคลอง แทนที่จะนำพาชาติไปสู่อนาคตอันสดใสยิ่งขึ้น รายงานของ World Bank ได้บอกไว้ว่า “การที่มหาวิทยาลัยไทยมีสาขาให้เลือกเรียนไม่หลากหลาย จะทำให้นักศึกษาประสบปัญหาเมื่อต้องปรับตัวให้เข้ากับเศรษฐกิจระดับโลก” ข้อความนี้ถูกเป็นอย่างมาก ประเทศไทยจะค่อยๆ หดความสำคัญ เพราะประเทศต่างๆ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกล้วนมีมาตรฐานสากล

ประเทศเพื่อนบ้านของไทยได้สำรวจระบบการศึกษาโดยละเอียด และพบแล้วว่า ระบบของเขายังต้องการการพัฒนาอีกมาก เช่น เมื่อไม่นานมานี้ประเทศมาเลเซียพบว่า นักศึกษาที่จบจากมหาวิทยาลัย มักจะขาดความต้องการ หรือความชอบที่จะสร้างคุณสมบัติแบบ เมื่อไปถามนักศึกษาเหล่านั้น จึงได้ความว่า “จะให้เรามีความรักในอาชีพได้อย่างไร ในเมื่อเราถูกประเทศสั่งว่าจะให้เรียนอะไร เรียนที่ไหน ทั้งๆ เราสนใจและต้องการเรียนในด้านอื่น แล้วจะมาสงสัยได้อย่างไรว่าทำไมเราถึงเรียนได้ไม่ดี” การแก้ปัญหาที่ดีต้องทำตั้งแต่เนิ่นๆ ตัดไฟตั้งแต่ต้นลม ไม่ใช่อรอให้ปัญหามานปลายแล้วค่อยมาแก้

การศึกษาไม่ได้เป็นเพียงเครื่องหมายบอกระดับการศึกษา มันเป็นวิธีการคิดและการลงมือทำ การศึกษาควรให้เครื่องมือ ซึ่งหมายถึงความรู้กับเรา การศึกษาที่ดีควรเป็นเหมือนเครื่องมือที่ช่วยให้เราแก้ไขอุปสรรคที่มีอยู่ในปัจจุบัน และเตรียมเราพร้อมกับอนาคตอันไม่แน่นอน การศึกษามีได้จบลงที่การรับประกาศนียบัตรหรือปริญญา การศึกษาเป็นกระบวนการที่ใช้เวลาทั้งชีวิต หากเราไม่ได้รับการศึกษาที่ดีพอ ทักษะการแก้ปัญหาของเรา ก็จะหายไปด้วย ประเทศไทยควรให้การศึกษากับลูกหลานไทยให้พวกเขาแข็งแกร่งพอที่จะเผชิญกับอนาคต แต่ในความเป็นจริงแล้ว ส่วนมาก การศึกษาถูกมองเป็นเป็นสิ่งที่ทำเพื่อ “ฆ่าเวลา” แทนที่จะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดข้อได้เปรียบได้การแข่งขัน

เรามักจะสนใจแต่การแก้ปัญหาที่อยู่ตรงหน้า การทำแบบนี้เน้นเป็นวิธีการจัดการแบบ “มุ่งเน้นที่ผลงาน” แม้ว่าวิธีนี้ช่วยให้งานในปัจจุบันเสร็จลุล่วง แต่พลังงานและแรงบันดาลใจของเราจะถูกใช้ไปจนเกือบหมด ซึ่งส่งผลให้สมรรถภาพของเราลดลงในภายหลัง ในทางกลับกัน องค์การที่มุ่งเน้นการเรียนรู้จะวางรากฐานความรู้ สำหรับพัฒนาความรู้และทักษะสำหรับทุกๆ คนในองค์การ ซึ่งทำให้มีฐานความรู้ที่เยอะขึ้นเรื่อยๆ องค์การแห่งการเรียนรู้ ยังไม่ต้องเจอปัญหาที่ว่าแรงบันดาลใจหรือสมรรถภาพของคนในองค์การลดลง เพราะมีฐานความรู้ที่มีขยายเพิ่มจำนวนขึ้นในแต่ละปี การนำหลักการมุ่งเน้นที่ผลงานและการมุ่งเน้นที่การเรียนรู้มาใช้รวมกัน จะทำให้การทำงานมีทั้งความมั่นคงและประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติเพื่อที่จะก้าวตามให้ทันในระดับอาเซียนและระดับโลก

THE BENEFITS OF A LEARNING BASED ORGANIZATION

Source: Bob Guns. The Faster Learning Organization. San Diego: Pfeiffer and Company, 1996.

แผนภาพที่ 2 ข้อดีของการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

เมื่อหลายปีมาแล้ว ผมได้มีโอกาสร่วมพิธีสำเร็จการศึกษาที่จัดขึ้น ณ ยอดเขาแห่งหนึ่งในเมืองัมบาบาเน (Mbabane) ประเทศสวาซิแลนด์ พิธีสำเร็จการศึกษานี้มีเพื่อแสดงความยินดีต่อเหล่าเจ้าหน้าที่รัฐที่ผ่านหลักสูตรการจัดการซึ่งจัดโดยองค์กร Swazi Institute of Public Administration (SWIPA) ขณะที่มอบประกาศนียบัตรให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษา ผู้อำนวยการของสถาบันได้พูดว่า “ประกาศนียบัตรที่คุณได้รับในวันนี้ไม่ได้มีค่าอะไรเลย มันเป็นเพียงกระดาษเปล่าที่มีน้ำหมึกแต้มไว้เท่านั้น แต่ในอีกหนึ่งปี หากคุณสามารถนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี ประกาศนียบัตรที่คุณจะได้รับจะทำมาจากหนังและทองคำ ทองคำที่ว่านี้ก็คือความพึงพอใจที่เราทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์ และได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศชาติ” คำพูดเหล่านี้ช่างลึกซึ้งยิ่งนัก เรามักจะมองสิ่งที่เป็นเพียง “เศษกระดาษ” เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความสำเร็จ แทนที่จะมองที่การบรรลุผลและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง หากระบบการศึกษาของเรายังให้ความสำคัญกับสิ่งที่ในอดีต กับจำนวนคนเรียนจบ ผลคะแนน หรือจำนวนวิชาเลือก เราก็ไม่มีสิทธิ์อะไรที่จะคาดหวังให้ผู้สำเร็จการศึกษามีศักยภาพในการแข่งขัน และประสบความสำเร็จในอนาคต เราควรพอใจในสิ่งๆ เราอยู่ และปล่อยให้ชาติอื่นๆ เขาก้าวหน้าต่อไป แต่โชคร้ายที่ว่าตอนนี้ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปตามกาลเวลาหมดแล้ว การเลือกที่จะอยู่ที่นี่ ก็เหมือนกับการเลือกที่จะจมลงไปในความหายนะ

เราเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าเราจะรู้หรือไม่ก็ตาม อันที่จริงแล้ว เรากำลังอยู่ในช่วงของการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) การเปิดเสรีอาเซียนเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น ในการเปิดเสรีนี้ประเทศไทยเลือกได้ว่าจะ “เลือกที่จะชนะ” หรือ “เลือกยอมรับความพ่ายแพ้” ในการเลือกว่าจะเป็นอย่างไร การที่เรารู้ว่าเรากำลังพูดถึงอะไรอยู่นั้นสำคัญเป็นอย่างยิ่ง Joel Barker กล่าวไว้ว่า “การปรับเปลี่ยนกรอบความคิด ก็เหมือนกับการเริ่มเกมใหม่ ซึ่งเป็นเกมที่มีกฎเกณฑ์ต่างจากเดิมที่เราเคยเล่นมา” ดังนั้นการเน้นความเป็นไทย หรือทำสิ่งที่เราเคยทำในอดีต จะทำให้เราไม่สามารถแข่งขันกับชาติอื่นได้ เป็นเสมือนการถอยหลังลงคลองเท่านั้น ถ้าตอนนี้ประเทศไทยกำลังให้ความสำคัญกับการเตรียมพร้อมเพื่อรับการเปิดเสรีอาเซียน มันก็ถือว่าสายไปแล้ว ประเทศเพื่อนบ้านของไทยได้มีเตรียมพร้อมมาเป็นทศวรรษแล้ว ความท้าทายที่แท้จริงแล้ว ไม่ได้ได้อยู่แค่ภูมิภาควิวัฒน์ แต่เป็นโลกาวิวัฒน์

เมื่อลูกชายของผมอายุได้สามขวบ ผมสอนให้เขาเล่นหมากรุกฮอส (Checkers) หมากรุกฮอสนี้ก็เป็นเพียงเกมกระดานง่ายๆ มีหมากสีแดงสำหรับผู้เล่นคนหนึ่ง และหมากสีดำ

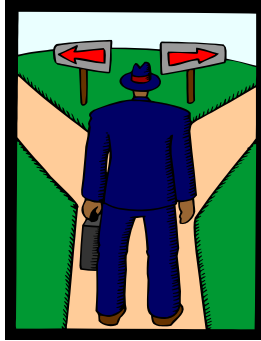
สำหรับผู้เล่นอีกคน มันเป็นเกมที่สอนให้คนรู้จักคำว่ากลยุทธ์ ต้องรู้จักการวางแผนเพื่อที่จะชนะเกมนี้ได้ การเดินหมากในแต่ละครั้ง ก็คือการดำเนินตามแผนการที่คุณวางไว้ที่ละขั้นๆ นั้นเอง

หมากฮอสก็เหมือนเกมทุกๆ เกมที่จะต้องมีการคิดการเล่น (8.55) กติกาจะบอกว่าหมากแต่ละประเภทสามารถเดินไปในทิศทางใดได้บ้าง ยกเว้นว่าหมากของคุณจะได้เป็นหมากพระราช (เมื่อคุณเอาหมากอีกตัวมาซ้อนหมากให้หมากของคุณกลายเป็นสองชั้น เมื่อตัวของคุณเดินไปถึงอีกด้านของกระดาน) คุณจะเดินหมากได้อย่างจำกัด ซึ่งทำให้โอกาสชนะน้อยลงเป็นอย่างมาก หากคุณมีตัวหมากพระราชอยู่ในมือ คุณก็จะมีทางเลือกในการเดินเกมมากขึ้น ซึ่งโอกาสที่คุณจะชนะก็จะเพิ่มขึ้นเช่นกัน

พ่อลูกชายของผมเล่นหมากฮอสจนเชี่ยวชาญแล้ว ผมก็สอนให้เขาเล่นหมากรุก (Chess) ตอนที่เราเล่นเกมแรก ผมไม่ได้สอนกติกาใหม่ให้เขา ผมอยากสอนให้เขาไปถึงสิ่งที่สำคัญกว่านั้น ผมอยากสอนให้เขารู้ว่าเขาไม่ควรเข้าร่วมอะไรก็ตามโดยที่ไม่รู้หลักการความสำเร็จของสิ่งนั้น ขณะที่เราเริ่มเล่นเกมแรกไปได้ตาสองตา เห็นได้ชัดว่าผมเหนือกว่า และลูกชายผมกำลังแพ้อย่างรวดเร็ว เขาทำผิดพลาดๆ คิดว่าเป็นเพราะกระดานก็เหมือนหมากฮอส จำนวนตัวหมากก็ใกล้ๆ กัน ดังนั้นกติกาเกมก็ต้องเหมือนเดิมด้วย ซึ่งไม่เป็นความจริงเลยแม้แต่นิดเดียว

เกมแต่ละเกมก็มีกติกาของมันว่าเล่นอย่างไรจึงจะชนะ หาก你不เข้าใจกฎ คุณก็จะแพ้ กลยุทธ์ที่ช่วยให้ลูกชายผมชนะในการเล่นหมากฮอส กลับกลายเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้เขาแพ้เมื่อเอามาใช้กับการเล่นหมากรุก นี่แหละคือบทเรียนที่ผมต้องการสอนลูกชายอายุห้าขวบของผม เขาต้องเข้าใจรากฐานของความสำเร็จก่อน หากเขาอยากชนะเกมในชีวิตจริง ความรู้ที่สำคัญยิ่งกว่าการชนะเกมหมากรุกเสียอีก นี่ก็เหมือนกับสถานการณ์ที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน ประเทศไทยยังเล่นเกมตามกติกาของหมากฮอสอยู่ในขณะที่อาเซียนและชาติต่างๆ ได้เปลี่ยนไปเล่นเกมหมากรุกกันหมดแล้ว

“ชีวิตคือผลรวมของการตัดสินใจเลือก”

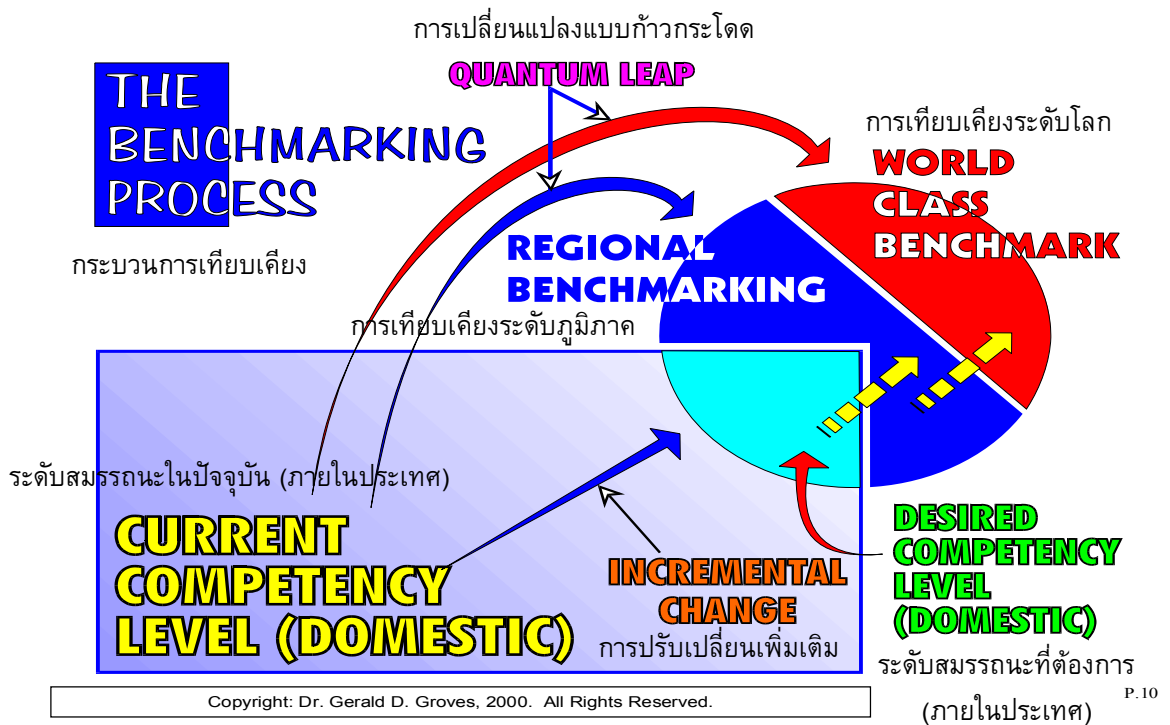

-Ralph Waldo Emerson

แผนภาพที่ 3 ชีวิตคือผลรวมของการตัดสินใจเลือก

เวลาที่สิ่งต่าง ๆ ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลง เราก็สามารถที่จะค่อย ๆ เปลี่ยนตามได้ ประเทศไทยสามารถค่อย ๆ ปรับตัวเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่โดยรวมก็ทำเหมือนที่เคยทำมาในอดีตได้ แต่ตอนนี้ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และการเปลี่ยนแปลงขยายจากระดับท้องถิ่น กลายเป็นระดับภูมิภาค และระดับโลก การค่อย ๆ ปรับตัวใช้ไม่ได้เสียแล้ว

แผนภาพที่ 4 ช่วยอธิบายสถานการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี การค่อย ๆ ปรับเปลี่ยน ค่อย ๆ เดินหน้าเปลี่ยนที่ละก้าวตามเดิมไม่เป็นที่ต้องการแล้ว ในตอนนี้สิ่งที่ประเทศไทยต้องการคือเปลี่ยนแบบ “ก้าวกระโดด” การเปลี่ยนแปลงที่เราเผชิญอยู่ในปัจจุบันไม่ใช่การค่อย ๆ เปลี่ยน แต่เป็นการเปลี่ยนแบบไม่ต่อเนื่อง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและบางครั้งก็คาดเดาไม่ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ยึดกับความคิดเดิม ๆ เป็นการคิดนอกกรอบไม่ใช่คิดตามแบบแผนเดิม หากเราต้องการมีศักยภาพในการแข่งขัน เราต้องรู้ด้วยว่าจะมีปัญหอะไรเกิดขึ้นบ้างในอนาคตและรู้วิธีแก้ปัญหาที่ถูกต้อง เราต้องคิดอย่างสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ และคิดให้แปลกใหม่จากเดิม แม้แนวคิดเหล่านี้จะขัดกับแนวคิดตามแบบเอเชียโบราณที่เน้นความมั่นคง ความอยู่ใต้อำนาจควบคุม และการยอมรับตามคำสั่ง แต่หากเราต้องการที่จะแข่งขันได้ในศตวรรษที่ 21 เราต้องกล้าที่จะสร้างอนาคตใหม่แทนที่จะยึดติดกับอดีต เพื่อให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันได้ เราต้องเปลี่ยนแปลงแบบ “ก้าวกระโดด” จากสิ่งที่เราเป็นอยู่ไปเป็นสิ่งที่เราควรเป็นให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

แผนภาพที่ 4 กระบวนการเทียบเคียง

ในอดีตการเปลี่ยนแปลงต้องใช้เวลาสิบถึงสิบสองปีจึงจะสำเร็จ แต่การเกิดวิกฤตการณ์ทางทางการเงินของชาติเอเชียในปี 1997 กลับเป็นจุดพลิกผันซึ่งเปลี่ยนวิธีการเปลี่ยนแปลง จากแบบเป็นครั้งคราวให้เป็นการเปลี่ยนแบบต่อเนื่อง และวงจรการเปลี่ยนแปลงได้หดตัวลงจากสิบถึงสิบสองปีเหลือเพียงสองถึงสามปีเท่านั้น หากผู้คน บริษัท หรือประเทศยังยึดติดกับการเปลี่ยนแปลงที่ใช้เวลาสิบถึงสิบสองปีเท่าเดิม จะถือเป็นการปรับตัวที่ไม่ทันท่วงทีและจะถูกคู่แข่งเอาชนะได้ในที่สุด เห็นได้จากแผนภาพที่ 5

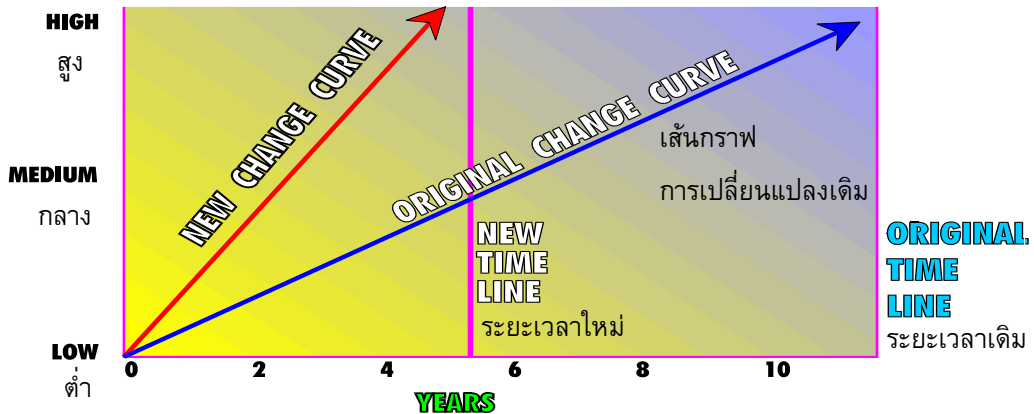
SHORTENING THE TIME PERIOD

INCREASES THE SLOPE OF YOUR CHANGE CURVE

**AMOUNT
OF CHANGE**

ทำให้เส้นกราฟความเปลี่ยนแปลงมีความชันมากขึ้น

เส้นกราฟการเปลี่ยนแปลงใหม่

Copyright: Dr. Gerald D. Groves, 2000. All Rights Reserved.

P.12

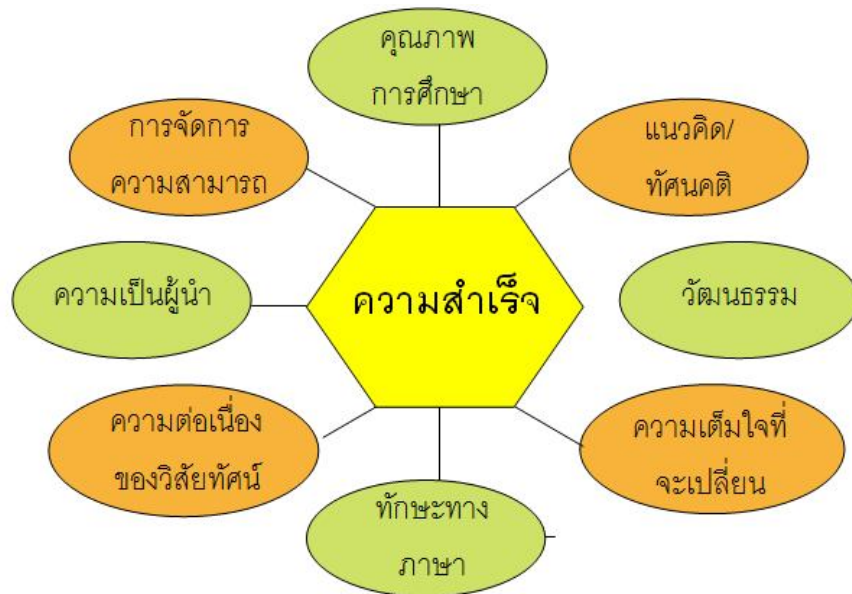
ปี

แผนภาพที่ 5 การลดระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงให้สั้นลง

เมื่อเวลาในการเปลี่ยนแปลงมีน้อยลง ระยะในการเรียนรู้จะสั้นลงไปด้วย เมื่อเวลาที่เราใช้เพื่อเรียนรู้สิ่งต่างๆ ลดน้อยลง เราจึงจำเป็นต้องมาทบทวนวิธีการเรียนรู้และเทคนิคที่ใช้ในปัจจุบัน แล้วดูว่าเราต้องเพิ่มอะไรบ้าง เพื่อให้เราประสบความสำเร็จในการสถานการณ์ใหม่นี้ ในวันนี้ประเทศไทยอยู่ในช่วงเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลง หากเราไม่รีบปรับปรุงระบบการเรียนรู้ให้ทันท่วงที ประเทศจะขาดศักยภาพในการแข่งขันและดูไม่น่าลงทุนในสายตานักลงทุนต่างชาติ

- ประเด็นสำคัญของความเป็นภูมิภาคภวิทัศน์และโลกาภวิทัศน์

ปัญหาอะไรบ้างที่ประเทศไทยจะต้องเผชิญเมื่อเปิดเสรีเอเซียในปี 2010 และการบังคับใช้ WTO และ GAT อย่างเต็มรูปแบบในปี 2020 แผนภาพด้านล่างแสดงถึงปัญหาสำคัญที่ไทยจะต้องพบ ปัญหาหลายๆ ข้อในรูปนี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเพื่อเป็นรากฐานในการมุ่งสู่ความสำเร็จ

แผนภาพที่ 6 ประเด็นสำคัญของภูมิภาควิวัฒน์และโลกาวิวัฒน์

แผนภาพที่ 6 มีปัจจัยสี่อย่างที่ส่งผลสำคัญว่าเราจะประสบความสำเร็จหรือประสบความล้มเหลว ซึ่งได้แก่ (1) คุณภาพการศึกษา (2) แนวคิดหรือทัศนคติของผู้ร่วมการเปลี่ยนแปลง (3) ความต่อเนื่องของการมีวิสัยทัศน์ และ (4) ความเป็นผู้นำ โดยอธิบายเพิ่มเติมได้ดังนี้

คุณภาพการศึกษาเป็นพื้นฐานของความสำเร็จทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว คุณภาพของการศึกษาในที่นี้ รวมถึงศักยภาพในการเรียนรู้ของนักเรียนไทย และรวมถึงว่าการศึกษาไทยให้ความสำคัญกับอะไรด้วย การจะประสบความสำเร็จในระดับภูมิภาคและระดับที่ยิ่งใหญ่ขึ้น Prof. Dr. Gerald Fry ได้ระบุถึงพื้นฐานความรู้แห่งความสำเร็จเอาไว้สี่ด้านหรือที่เรียกว่า “STEMS” ได้แก่ วิทยาศาสตร์ (Science) เทคโนโลยี (Technology) วิศวกรรม (Engineering) และ คณิตศาสตร์ (Math) ปัญหาก็คือ ในขณะนี้ประเทศไทยมีจำนวนนักวิทยาศาสตร์และวิศวกรน้อยกว่าเกณฑ์เป็นอย่างมาก การขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญในด้านเหล่านี้เป็นจุดด้อยของไทยเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน เห็นได้จากตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การขาดแคลนนักวิทยาศาสตร์

ประเทศ	จำนวนนักวิทยาศาสตร์ต่อจำนวนประชากร 10,000 คน
ไทย	1.27
เกาหลีใต้	20.00
ไต้หวัน	20.00
ญี่ปุ่น	100.00
สหรัฐอเมริกา	100.00

Source: National Research Council of Thailand Report

จากตารางนี้เราสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนเลยว่าประเทศไทยเสียเปรียบประเทศอื่นๆ เป็นอย่างมากในด้านจำนวนนักวิทยาศาสตร์ที่เราสามารถสร้างได้ คำถามคือประเทศไทยกำลังพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงข้อเท็จจริงนี้อยู่หรือไม่ หากดูจากผลคะแนนจากการสอบ GAT และ PAT (ซึ่งจะพูดถึงอีกในภายหลัง) แล้ว คะแนนในวิชาหลักซึ่งสำคัญต่อการเพิ่มจำนวนนักวิทยาศาสตร์และวิศวกรก็ยังน้อยกว่าเกณฑ์ที่กำหนด วิชาเหล่านี้ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรม เทคโนโลยี และคณิตศาสตร์ ในรายงานปี 2010 World Bank บอกไว้ว่า “สถาบันต่างๆ ของไทยไม่มีการส่งเสริมนวัตกรรมทางเทคโนโลยีตามที่ World Bank บอกไว้ว่าจำเป็นต่อการเติบโตอย่างยั่งยืนเลย” หรือก็คือ ประเทศไทยกำลังสร้างอนาคตของชาติ โดยมีฐานที่พวกเปี้ยก ระบบการศึกษาของไทยกลับทำให้ประเทศขาดความพร้อมที่จะไปถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ การพัฒนาในระดับชาติ การเพิ่มศักยภาพการแข่งขัน และการเป็นแหล่งลงทุนที่น่าสนใจ

ปัจจัยหลักอันดับสองสำหรับการเปิดเสรีระดับภูมิภาคและระดับโลก ก็คือหลักแนวคิด (หรือที่เราเรียกกันว่า “ทัศนคติ”) เหมือนกับการถามประเทศไทยของเราว่า “คนไทยจะยอมรับความคิดเห็นใหม่ๆ หรือไม่?” คนไทยพร้อมที่จะ “คิดนอกกรอบ” เพื่ออนาคตใหม่หรือไม่ หากเราดูจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาไทยยี่สิบกว่าปีมานี้ คำตอบที่ได้รับ กลับเป็นการปฏิเสธ ซึ่งเป็นที่น่าผิดหวัง การเปลี่ยนแปลงไม่ได้เป็นผลมาจากการทำโครงการหนึ่งโครงการโดยรัฐบาลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบใดๆ การเปลี่ยนแปลงนั้นคือผลของการกระทำที่เชื่อมโยงและต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ดูเหมือนว่าการศึกษาไทยจะ “ติดอยู่ในวังวนเวลา” ซึ่งสิ่งที่ทำได้ส่งผลดีในอดีต เลยไม่ยอมทำสิ่งที่ส่งผลดีในอนาคต หากคนหรือประเทศชาติไม่ยอมรับสิ่งใหม่ๆ แล้ว โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงจะเหลือน้อยลงมาก